

Ferdinand Vercnocke : de dichter en de Zwinstreek

L. De Keyser

Woord vooraf (A.D.K.)

Reeds 31 lang poogt de Sint-Guthagokring zijn werkgebied, de Zwinstreek, bij onze bevolking beter te leren kennen. Geschiedenis, archeologie, geografie, volkskunde, familiekunde, godsdienst, enz. zijn zovele gezichtspunten van waaruit deze streek reeds diepgaand werd bekeken en behandeld. Ze vonden uitdrukking in talloze artikelen in "Rond de Poldertorens" en "Sint-Guthago Tijdingen", in monografieën, voordrachten en wandelingen. Een poëtische benadering kwam eerder zelden aan bod. Een wat uitgebreidere kennismaking met het werk van de dichter Dr. jur. Ferdinand Vercnocke leek ons de mogelijkheid te bieden om de Zwinstreek ook op deze wijze nader te belichten.

In 1961 verscheen van deze dichter de verzenbundel "Land aan het Zwin". Op onze vraag gaf Ferdinand Vercnocke, in het voorjaar 1989, graag zijn toestemming om hieruit een aantal gedichten in ons tijdschrift op te nemen; we zijn er verheugd en dankbaar om. Oorspronkelijk voorzien voor de jaargang 31 van 1989 waren we evenwel genooddaakt deze publikatie te verdagen tot in 1990.

Tot onze spijt zal de auteur dit niet meer kunnen meemaken; hij overleed op 12 mei 1989, op 82-jarige leeftijd te Duffel en werd op 18 mei in zijn geboortestad Oostende begraven.

Bij de naoorlogse generatie zal Ferdinand Vercnocke minder bekend zijn. Het lijkt ons dan ook wenselijk een beknopte levens-beschrijving toe te voegen. Lieve De Keyser was bereid ons hierin te helpen. In 1982 bekam zij aan de K.U.Leuven de graad van Licentiaat in de Germaanse Filologie. De eindverhandeling die zij daartoe indiende, draagt als titel "Toen de goden van het neveland nog leefden". Het was een analyse van de vier grote epische gedichten van Vercnocke, nl. "Koning Skjolk", "Kolga", "Ask en Embla" en "De Klokhofstee". Uit deze verhandeling volgen hierna enkele gedeelten van de biografie die zij neerschreef.

Biografie Ferdinand Vercnocke.

Ferdinand Vercnocke werd op 14 december 1906 geboren te Oostende, uit een geslacht van vissers, loodsen en kapiteins.

Als kind was zijn speelterrein het strand. Ook het harde leven op zee leerde hij vlug kennen door de vele verhalen van zijn vader en grootvader. Bij stormweer moesten de kinderen met hun

moeder bidden voor de behouden terugkeer van de mannelijke familieleden.

Bij het uitbreken van W.O.I vlucht het gezin Vercnocke naar Engeland. Zijn vader had er werk gevonden als bediende in een fabriek te Aylesbury. Deze baan was echter zo verschillend van zijn vroeger werk als zeeloods dat hij terugkeerde naar België en zich aanbood als vrijwilliger in het Belgisch leger. Ondertussen ging Ferdinand er naar de Grammar School. "De opvoeding stond er vooral in het teken : 'Rule Britannia, Britannia rules The waves'. De liefde voor zee en avontuur - onmisbare scholing voor een jeugd wier moederland een wereldrijk was - doortrok en bezielde de hele schooltijd van de laagste klassen af. 'Hearts of oak are our ships...' - ik zong dapper mee... Een keurig uitgegeven jeugdbibliotheek stond er de jongens en meisjes ter beschikking : verhalen van zeetochten, schipbreuken en landname, sprookjes en sagen die de verbeelding voedden van de jonge mens. Al vroeg werden de leerlingen ingewijd in de Keltische Arthurcyclus, de sagen van de Westgemaanse volkeren die Engeland in bezit hadden genomen ..." ()).

In 1919 vinden we het gezin Vercnocke terug in Oostende. Ferdinand Vercnocke vervolgde zijn studies aan het O.-L.-Vrouwecollege. De ouderwetse pedagogische opvattingen contrasteerden fel met de vrije mentaliteit die hij in Aylesbury gekend had.

"Hier was alles anders : het leek wel of de klok er werd achteruit-gezet. Bleef aan de overkant van het Kanaal het leerplan berekend op de wereld van de jongelui, (ik had er bv. leren knutselen !) hier leek mij de gehele dag gevat in een streng rigorisme" ()).

Reeds vanaf zijn collegejaren nam hij actief deel aan het studentenleven. Hij was voorzitter van de Sint-Pietersgilde die de stuwende kracht was achter de studentenbeweging te Oostende. Wat later werd hij ook voorzitter van het A.K.V.S. ()).

Na het beëindigen van zijn humaniorastudies in 1925 liet Ferdinand Vercnocke zich inschrijven voor de eerste kandidatuur Germaanse filologie aan de K.U.Leuven. Zijn ouders waren het helemaal niet eens met deze keuze, zodat hij tenslotte overstapte naar de faculteit rechten. Het spreekt vanzelf dat hij ook in Leuven actief deelnam aan het studentenleven. In 1929-1930 werd hij voorzitter van het K.V.H.K. en wat later ook van Amicitia. Deze kring, die nog in 1911 te Leuven gesticht werd door Firmin Deprez, had als doel het studentenleven een hoger cultureel niveau en een zekere voornaamheid te geven. Vercnocke beoefende toen al de schilderkunst en in 1929 neemt hij deel aan een studenten-tentoonstelling in de Dirk Bouts-zaal, gelegen boven de Standaard-boekhandel in de Naamsestraat. Na het beëindigen van zijn studies verdulde hij zijn dienstplicht en legde hij de eed af als advocaat. Vanaf 1933 werkte hij aan de balie te Brugge.

))) F. Vercnocke, De stad in zee, Antwerpen, 1964, p. 57.

))) Ibidem.

))) A.K.V.S. : Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond.

Ondanks het feit dat zijn interessante baan hem bijna volledig in beslag nam, kon hij de poëzie niet zomaar vergeten. Reeds als student had hij heel wat gedichten geschreven maar die had hij verbrand, waarbij hij het voornemen had genomen zich alleen nog maar aan zijn werk als advocaat te wijden. In 1934 publiceerde hij nochtans zijn eerste bundel : "Zeeland" die als een veelbelovend debuut onthaald werd.

In die tijd behoorde Ferdinand Vercnocke tot "de kunstenaars, die zich schaarden rond het tijdschrift 'Volk', dat verscheen van 1935 tot 1940. Samen met Ernest Van der Hallen, Filip de Pillecijn, Anton Van de Veld, Dirk Vansina, Victor Leemans, Karel Vertommen, later ook Felix Timmermans en Wies Moens - met nog talrijke anderen uit Noord en Zuid, een te lange lijst om ze hier allen te vermelden ! - bonden zij de strijd aan tegen wat zij noemden 'de gedegenerende civilisatie', zij streefden naar een meer viriele taal om hun idealen van gemeenschapskunst op ruime schaal bekend te maken. ... De dichters lieten een erfenis na, waardoor in de eerste plaats een vernieuwde aandacht voor de ballade. ... Het geldt hier meestal kortepische gedichten met een dramatische, in de realiteit overgehevelde handeling, die oorspronkelijk in de volksmond leefde en vaak nog voortleeft. En het is begrijpelijk dat dichters die zich innig met het volk, zijn verleden en zijn heden verbonden voelden, op dit bij uitstek populaire genre gingen voortbouwen" ()).

In 1949 ontmoette Ferdinand Vercnocke Simone Wolfs, die al lang een grote bewondering koesterde voor zijn werk. Trouwens, ook zij had al een dichtbundel op haar naam staan, nl. "De dagtocht". Op 29 september 1951 trad hij met haar in het huwelijk. Ze vestigden zich in hun huis te Weerde waar zij nu nog steeds wonen. In die periode werkte hij nog een korte tijd mee aan "De Nieuwe Linie" en "De Standaard". Daarna had hij een vaste baan als supervisor in een Brussels filmlaboratorium.

De laatste jaren heeft de dichter zich vooral aan zijn gezin gewijd, zijn schilderkunst maar ook zijn poëzie. Men heeft hem nooit het zwijgen kunnen opleggen. Hij heeft zijn Vlaamse idealen bewaard maar heeft ze ook gerelativeerd.

Ondertussen heeft hij heel wat godsdienstige en filosofische werken bestudeerd. Vlaanderen is nog steeds zijn land dat vecht voor een eigenheid, maar er is meer op de wereld dan dit kleine stukje grond. Vandaar dat zijn recent poëtisch werk gekenmerkt wordt door een sterk oecumenisch gevoel. De mens gaat nu niet meer alleen op zoek naar zijn plaats in de wereld, maar vraagt zich ook af waar zich te situeren in de kosmos.

))) F. Vercnocke, Volksche letteren, Volk, Maandschrift voor Dietse kunst en kultuur, IV, 1938, p. 39.

Omschrijving van zijn taak als dichter.

Bij iemand als Ferdinand Vercnocke staan we mijlenver verwijderd van de leuze van de tachtigers : poëzie is de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie. Volgens Vercnocke is een kunst beoefenen die alleen voor een elite toegankelijk is, verkeerd. Hij wil enkel en alleen schrijven voor het volk. "'Volk' omsluit hier alle volksgenooten, alle standen" ()).

Een eerste taak van de dichter is dan zijn volk bewust te maken. "In de verre jeugd der Dietsche landen, zijn de dichters dus in de eerste plaats de nationale barden, de zangers, die den levenden de daden van het voorgeslacht openbaren, opdat de grootheid van het verleden de toekomst zou openbaren. Aldus is de Dietsche dichter oorspronkelijk de hoeder van het nationaal bezit..." ()).

Vandaar dat Vercnocke zich zo dikwijls geïnspireerd heeft op de Germaanse mythologie. En zoals in de Germaanse tijd, moet ook nu de Vlaamse dichter zijn verantwoordelijkheid opnemen. "En wanneer hij spreekt, zal zijn kunst in de volheid van haar volkomenheid, het gehele volk verwonderen, en in zijn woord zal de gemeenschap haar spiegelbeeld herkennen. En mocht, tenslotte dat volk in zijn gemeenschappelijk erfbezit, zijn vrijheid, worden getroffen, dan zal hij, de dichter, het allereerst opstaan en het heimwee van het volk uitzingen, en vergezichten van grootheid en roem verkondigen. Wij gelooven in het leiderschap van den dichter. Wij zeggen het met geheel ons hart dan hartstochtelijken Shelley na: 'Poets are trumpets that sing to battle; poets are the unacknowledged legislators of the world' ()).

Medewerking aan tijdschriften.

Reeds vanaf zijn studentenjaren werkte Vercnocke mee aan verschillende tijdschriften. De twee belangrijkste tijdschriften waar hij ooit heeft aan meegewerkt waren : "Volk" en "Volk en Staat".

"De redactie van 'Volk' bestond aanvankelijk uit F. de Pillecijn, E. van der Hallen (redactie-secretaris), Anton van de Velde en Dirk Vansina; ze werd aangevuld met Victor Leemans, Karel Vertommen en Ferdinand Vercnocke. Het tijdschrift had de 'geestelijke recon-structie van het jonge Dietschland in katholieken zin' tot doel, wilde het contact tussen kunstenaar en gemeenschap herstellen, de nadruk leggen op de eenheid van kunst en leven en de strijd aanbinden tegen estheticisme,

))) Ibidem.

))) Ibidem.

))) Ibidem, p. 34.

individualisme en dilettantisme... Bij het begin van de vijfde jaargang, in november 1940, werd een akkoord met het tijdschrift 'Dietbrand' bekend gemaakt. Volk zou zich nog uitsluitend bezighouden met het artistieke leven, terwijl Dietbrand zich met de 'nationaal-politieke en geestelijke opvoeding van het volk' zou inlaten. Wies Moens en Felix Timmermans vervingen Victor Leemans en Ferdinand Vercnocke in de redactie... Na januari 1941 kreeg het tijdschrift van de bezettende overheid geen toestemming meer om te verschijnen, omdat het te Diets georiënteerd was. " ()

Een situering van Vercnockes werk in de Nederlandse letterkunde in het Zuiden en de receptie van zijn werk.

Vercnocke moet gesitueerd worden na "de generatie van de expressionisten Wies Moens, Marnix Gijsen, Paul van Ostaijen, Gaston Burssens e.a. die tijdens en onmiddellijk na de verscheurdheid van de wereldoorlog de humanitaire broederschap verkondigden, alsmede na de post-expressionisten (Jan Vercammen, Pieter G. Buckinx, André Demedts, René Verbeek, Paul Devree e.a.) die aanvankelijk in de "Tijdstroom", nadien in "Vormen" tegen hun tien jaar oudere confraters reageerden" ().

Toen Vercnocke op het literaire toneel verscheen, wou hij ijveren voor een hernieuwde aandacht voor land en volk. In de literatuurgeschiedenis wordt hij ondergebracht bij de dichters van politieke en volksgebonden poëzie. Hij wordt dan ook beschouwd als één van de meest romantische dichters van deze groep.

Dr. H.W.E. Moller situeert hem bij de jongste generatie katholieke dichters die de lijn van de Westvlaamse school verder zetten (). Ook André Demedts benadrukt de invloeden van de Westvlaamse partikularisten op Vercnocke. "Willems, Conscience, Ledeganck, Gezelle, Verriest, Rodenbach en De Clercq vormen een ononderbroken ketting, die met Moens en Vercnocke verder gaat en verlengd zal worden zoo lang als de zorgelijke politieke toestanden voor ons volk zouden blijven voortbestaan ()".

In dit kader vermeldt men ook zijn medewerking aan het tijdschrift "Volk". Lieven Rens noemt "Ferdinand Vercnocke met zijn Germaanse verbeeldingen de markantste figuur van deze groep" ().

Alhoewel Vercnocke zich soms wel eens bezondigd heeft aan lichte pathetiek, heeft men altijd de kracht van zijn verzen en de bondige verwoordingen bewonderd. "Het werk van Vercnocke munt

))) Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tielt, 1973.

))) J. Haest, Ferdinand Vercnocke, Antwerpen, 1980, p. 12.

))) H.W.E. Moller, Geschiedenis van de Nederlandse Letterkunde, Heemstede, 1939, p. 409.

))) A. Demedts, De Vlaamsche poëzie tussen 1918 en 1941, Diest, 1941, p. 116.

))) L. Rens, Acht eeuwen Nederlandse letteren - van Van Veldeke tot vandaag, Antwerpen, 1971, p. 128.

niet uit door fijne zeggings of een keurig versierde vorm. Zoals hij het wenscht, lijkt het krachtig en beslist als de heldenfiguren uit de geschiedenis over wie het meermalen handelt, ruig en eentonig als het land en de zee van Vlaanderen die hij in rauwe rhythmies bezingt." ())

Ondanks deze themata geven zijn verzen toch een doorleefde indruk : "... dat hij anderzijds een vers weet te schrijven dat zich voortbeweegt op een rijken gevoelsstroom, getuigt voor zijn groeiende en geschakeerde persoonlijkheid." ())

Wat men hem wel vaak verwijt is het feit dat zijn Vlaams-nationalistische boodschap het poëtische vaak overheerst en verdringt. "Het gevaarlijke bij dezen dichter is, dat zijn overtuiging hem vaak tot schrijven noopt, wanneer hij er niet innerlijk toe aangedreven wordt. Dan ligt er te weinig bezieling en waarachtigheid in zijn vers. Het slaat tot een theoretisch brallen over, dat met de Geuzenliederen wel de luide stem gemeen heeft, maar al te weinig van hun onvergetelijke levensechtheid bezit. ()) Ook L. Sourie oppert hetzelfde bezwaar : "en al kan het jammer heten dat hij in zijn laatste bundels commentaren opdist die niets met kunst te maken hebben, in zijn beste gedichten bewees hij een oorspronkelijk en krachtig karakter". ())

Een hoofdfiguur uit de Nederlandse letterkunde is Vercnocke niet geweest. Toch mogen we zijn belang voor onze letteren zeker niet onderschatten. In de jaren voor en tijdens W.O.II was hij een veel gelezen dichter. Hij heeft, soms wel wat extreem, weergegeven wat onder de Vlaamse bevolking leefde. Hij is dan ook een belangrijke schakel geweest in de evolutie van de Vlaamse beweging, van Conscience tot nu. We moeten er ook rekening mee houden dat Vercnocke door het anti-flamingantisme van na de tweede wereldoorlog een beetje in de vergeetput werd geduwd. Vandaar dat de meeste auteurs van de literatuurgeschiedenis alleen oog hebben voor zijn Vlaams-nationalistisch werk. Over de werken waar andere themata behandeld worden, wordt meestal niets gezegd en dit beeld klopt toch niet helemaal met de realiteit...

))) A. Demedts, o.c.

))) O. Van der Hallen, Vijftig jaar katholieke in Vlaanderen (1885-1937), 1938, p. 99.

))) A. Demedts, o.c.

))) L. Sourie, Vlaams letterkundig lexicon, Komen, 1951.